

Advies Archeologische Monumentenzorg 2014 - nr. 87

Beoordeling van een archeologisch rapport

Bevoegd gezag: Gemeente Oirschot
Dhr. M. Groenestein
Postbus 11
5688 ZG Oirschot

Datum: 15-7-2014

Locatie: Plangebied Putstraat 7 te Middelbeers, gemeente Oirschot

Project: *Archeologisch onderzoek aan de Putstraat te Middelbeers (gemeente Oirschot). Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met boringen (Archeomedia rapport A13-034-I). Auteurs drs. R.A. Houkes en drs. A. Wagner, versie 1.2, 2013.*

Van: Omgevingsdienst Zuidooost-Brabant
Mevr. drs. R. Berkvens
Keizer Karel V Singel 8 / 5615 PE Eindhoven
Postbus 8035 / 5601 KA Eindhoven
T: 088-3690638 / 06-15829049
E: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

Op 4 juli 2014 ontvingen wij van de gemeente Oirschot de opdracht om het aangepaste rapport *Archeologisch onderzoek aan de Putstraat te Middelbeers (gemeente Oirschot). Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met boringen (Archeomedia) (versie 1.2)* te beoordelen en een advies te verstrekken over de noodzaak van archeologisch vervolgonderzoek.

Doel van het bureauonderzoek was het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Het doel van het inventariserend veldonderzoek (verkennde fase) is om het archeologische verwachtingsmodel te toetsen aan de hand van de geomorfologie, de bodemopbouw en de bodemgesteldheid (intact of verstoord). De mate van intactheid van de bodem bepaalt de gaafheid en conserveringstoestand van mogelijke aanwezige archeologische vindplaatsen. Het resultaat is een rapport met een waardering en een (selectie-) advies aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: omgevingsvergunning bestemmingsplanwijziging
Grootte plangebied: circa 1,47 ha
Onderzoekperiode: maart-april 2013
Opdrachtgever: F.L. Liebrechts B.V.
Opdrachtnemer: Archeomedia

De opdrachtgever is voornemens om het bestaande bedrijfsperceel aan de Putstraat 9 te Middelbeers (gemeente Oirschot) her in te richten en te vergroten door een uitbreiding naar het naastgelegen perceel aan de Putstraat 7. Omdat de geplande ontwikkeling niet past binnen het geldende bestemmingsplan buitengebied is voor de realisatie een bestemmingsplanwijziging noodzakelijk. Aangezien het plangebied ligt in een gebied met een hoge archeologische verwachting volgens de archeologische beleidskaart van de gemeente Oirschot is archeologisch onderzoek noodzakelijk. Voor

zover thans bekend zal het huidige kassencomplex worden afgebroken en vervangen door een verharde binnenplaats waaromheen langs de (globaal) oost-, zuid- en westrand een bedrijfsgebouw t.b.v. materiaalopslag zal verrijzen. Daarnaast zullen aan de straatkant van de onderzoekslocatie maximaal drie (bedrijfs)woningen worden gebouwd. Deze woningen zullen zo mogelijk op staal worden gefundeerd. Kelders zijn vooralsnog niet voorzien. Het terrein van Putstraat 7 zal 0,25 m worden opgehoogd waardoor het maaiveld gelijk wordt getrokken met dat van Putstraat 9. De geplande hal wordt gefundeerd op een nog nader te bepalen aantal poeren (wrs. < 1x1 m²) die tot maximaal 0,75 m –mv worden ingegraven. De maximale ontgravingsdiepte voor het beoogde bedrijfsgebouw komt daarmee op 0,5 m –mv. Ter plaatse van de toekomstige terreinverharding zal naar verwachting maximaal 30–50 cm cunet worden ontgraven. Naar schatting zal ca. 3200–3600 m² (ca. 22–25% van het totale oppervlak van de onderzoekslocatie) worden verstoord door de graafwerkzaamheden.

Het plangebied ligt volgens de geomorfologische kaart op een dekzandrug met mogelijk een oud landbouwdek (code 3L5). Dit houdt in dat het plangebied op een relatief hoog deel van het landschap ligt. Op de bodemkaart ligt het plangebied in een gebied met hoge zwarte enkeerdgronden met een grondwatertrap van VI.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Oirschot bevindt het plangebied zich ter plaatse van een zone met een hoge archeologische verwachting. alleen voor het uiterste zuidwesten ervan geldt een hoge archeologische verwachting in verband met historische kernen en linten. In ARCHIS staan geen archeologische vindplaatsen geregistreerd uit het plangebied zelf, als ook niet binnen een omtrek van 500 m.

Op de kadasterkaart van 1832 staat het plangebied aangegeven als bouwland. Ten zuiden en oosten lag het bijbehorende gehucht Voorteind. Deze situatie blijft tot halverwege de 20^e eeuw. In 1964 is op de locatie de eerste kas gebouwd ten behoeve van de teelt van trostomaten. De kas is in de periode 1964–1972 uitgebreid, ook de huidige bedrijfsruimte en de woning dateren uit deze periode. In 1991 is de bebouwing (woonhuis) uitgebreid met de huidige loods. De kas is tot 1993 nog enkele malen vernieuwd zonder dat dit nog wijzigingen heeft opgeleverd ten opzichte van de bebouwing. De bedrijfswoning en loods zijn op staal gefundeerd. Inpandig (zowel woonhuis als loods) is een betonvloer aanwezig. Het woonhuis beschikt daarnaast over een kleine kelder. Van 1989 tot 1994 is bij het ketelhuis een bovengrondse dieseltank aanwezig geweest. De kassen zijn opgebouwd uit een stalen geraamte dat is gefundeerd op poeren.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt voor het plangebied een hoge verwachting toegekend op archeologische resten uit de vroege prehistorie (Paleolithicum t/m Neolithicum). Voor de bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen geldt een middelhoge tot hoge archeologische verwachting. Het gebied waarin de onderzoekslocatie zich bevindt is vanaf de late middeleeuwen ontgonnen. De bewoning gaat volgens de geschreven bronnen terug tot 1207 maar is mogelijk (iets) ouder. Het esdek op de onderzoekslocatie zal vanaf ca. de 13e eeuw zijn ontstaan. Voor de onderzoekslocatie geldt daarom een hoge verwachting op resten van agrarisch landgebruik (ploegsporen, esdek, plaggen) en infrastructuur (wegen, [percelerings-]greppels), alsmede een middelhoge verwachting voor de bijbehorende bebouwing. Gelet op de historisch-geografische analyse geldt voor de Nieuwe tijd een zeer lage archeologische verwachting voor bebouwing en een zeer hoge verwachting op akkerlagen en off-site fenomenen (m.n. perceelsgreppels).

Om het verwachtingsmodel te toetsen en waar nodig aan te vullen en om te controleren in hoeverre de bodemopbouw in het plangebied nog intact is, is er een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn 9 boringen gezet met een diepte tot 2,0 m –mv, die evenredig zijn verdeeld over het plangebied. Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 10 cm. Er zijn 7 monster genomen van archeologisch interessante lagen, overwegend uit de onderkant van het esdek. De monsters zijn nat gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm om eventuele kleine

indicatoren op te sporen. De vondstzichtbaarheid op de gehele onderzoekslocatie was slecht, er zijn dan ook geen oppervlaktevondsten gedaan.

Uit het booronderzoek werd duidelijk dat de ondergrond bestaat uit dekzand waarin zich een podzolbodem heeft ontwikkeld. Deze podzol is op de meeste plaatsen opgenomen in het bovenliggende akkerdek. Opvallend is dat deze lagen in boring 010 aanzienlijk dieper liggen dan in de andere twee boringen. Dit kan erop duiden dat hier een lokale depressie aanwezig is geweest. De dikte van het esdek op de onderzoek locatie varieert van 0,65 m (B008) tot 1,45 m (boring 001). In het esdek is een tweedeling vast te stellen tussen de huidige, sterk humeuze bouwvoor (Aa-horizont) en de rest van het esdek (Aa-horizont). Alleen in boring 010 reiken de sterk humeuze lagen tot een diepte van 1,3 m –mv waarnaar deze abrupt overgaan in de E-horizont. Een projectie op de kadastrale minuut duidt erop dat op deze plaats een oude perceelsgrens is aangeboord. De aangetroffen archeologische indicatoren beperken zich tot de huidige bouwvoor en houden waarschijnlijk verband met de 20e-eeuwse bebouwing op het perceel.

Gelet op het feit dat de (top van de) podzolbodem in de onderkant van het esdek is opgenomen kan de hoge archeologische verwachting voor de vroege prehistorie worden bijgesteld naar laag. In de resterende podzolbodem en/of de top van het dekzand kunnen restanten van diep(er) ingegraven sporen uit de periode Neolithicum–vroege middeleeuwen bewaard zijn gebleven. Vanwege de verstoorde podzol wordt de verwachting echter bijgesteld naar laag (podzol volledig in esdek opgenomen) tot middelhoog (afgetopte podzol). De hoge verwachting op sporen van agrarisch landgebruik en infrastructuur uit de late middeleeuwen en de Nieuwe tijd is door dit booronderzoek bevestigd. Met betrekking tot sporen van bebouwing kan de verwachting voor de late middeleeuwen worden bijgesteld naar laag en blijft de zeer lage verwachting voor de Nieuwe tijd gehandhaafd.

De resultaten van het bureauonderzoek en het inventariserende veldonderzoek vormen voor Archeomedia geen aanleiding tot een archeologisch vervolgonderzoek of tot aanpassingen in de voorgenomen bouwplannen op de onderzoekslocatie. Voor de realisatie van de beoogde plannen zal de bodem tot maximaal ca. 0,5 m –mv worden ontgraven. De ontgraving blijft daarmee beperkt tot de huidige bouwvoor en plaatselijk de toplaag (ca. 5–10 cm) van de es. De resultaten van het bureauonderzoek en het inventariserende veldonderzoek geven derhalve geen aanleiding tot aanpassingen in de voorgenomen bouwplannen op de onderzoekslocatie.

Beoordeling en selectieadvies

Het aangepaste rapport voldoet aan de kwaliteitseisen van de archeologische monumentenzorg. Wij blijven echter van mening dat zowel het ontbreken van een intacte podzol als het ontbreken van relevante vondsten in de boor, geen reden vormen om de archeologische verwachting naar beneden bij te stellen. A-C profielen komen hier standaard voor; een podzol onder een akkerlaag is eerder uitzonderlijk. Dat wil niet zeggen dat de verwachting lager zou zijn. Het gaat hier veelal om archeologische bodemsporen die zich aftekenen in het dekzand. Vondstconcentraties en vondstlagen (cultuurlagen) komen hier zelden voor. Zelfs bij opgravingen in deze regio is het aantal vondsten uitzonderlijk laag. De hoge archeologische verwachting zoals aangeduid op de archeologische beleidskaart kan in onze optiek dan ook worden gehandhaafd. Hier is de bodem nog grotendeels intact, waardoor de kans op archeologische vindplaatsen die samenhangen met mogelijke bewoning en landgebruik in het gebied vanaf de late prehistorie tot en met de Nieuwe tijd, aanwezig blijft. Gezien deze verwachting zal er een dubbelbestemming 'archeologie' moeten worden opgenomen ter bescherming van de mogelijk aanwezige archeologische waarden.

Indien in het plangebied in de toekomst bodemversturende activiteiten zullen plaatsvinden, zal er een waarderend archeologisch vooronderzoek in de vorm van proefsleuven (conform protocol Proefsleuven KNA 3.3, de SIKB Leidraad proefsleuven en de richtlijnen van de gemeente Oirschot) uitgevoerd moeten worden, daar waar in het plangebied bodemingrepen plaatsvinden (of mogelijk worden gemaakt dmv het nieuwe bestemmingsplan) die groter zijn 500 m² en dieper gaan dan 75 cm onder maaiveld. Aangezien de geplande bodemingrepen voor de bouw van het bedrijfsgebouw en de terreinverharding niet dieper gaan dan 50 cm onder het huidige maaiveld, is hier geen nader

archeologisch onderzoek noodzakelijk. In de te verlenen vergunning dient dan opgenomen te worden dat er niet dieper dan 75 cm onder maaiveld ontgraven mag worden. De mogelijk aanwezige archeologische waarden blijven daarmee in de bodem behouden. Voor de bouw van de drie woningen zal wel nader onderzoek noodzakelijk zijn, als de bodem hier over een oppervlak van meer dan 500 m² en dieper dan 75 cm onder maaiveld verstoord gaat worden.

Toelichting

Het resultaat van een inventariserend onderzoek is volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) een rapport met een waardering en een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden. Dit betekent, dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden. Als er niet voldoende bekend is over de aard en kwaliteit van de archeologische resten (en dus over de gevolgen van de geplande ingreep) kan de gemeente verlangen dat de initiatiefnemer nader onderzoek laat verrichten waarmee de benodigde informatie wordt verzameld over de aard en kwaliteit van de aanwezige archeologische resten.

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering en selectieadvies op. Op grond van het onderzoeksrapport nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een besluit dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het (selectie)besluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal de gemeente in lijn met beleidsuitgangspunten eerst moeten afwegen of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van de vindplaats *in situ* (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht door middel van een opgraving als definitieve beheersmaatregel. Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden- dan wel om andere redenen wordt gedeselecteerd- kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen. In sommige gevallen is aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies.

BIJLAGE 1

Toetsingsprocedure

Rapportages worden door de Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant getoetst aan de in de monumentenzorg voorgeschreven kwaliteitsnormen en aan de in de beroepsgroep gangbare gedragscodes m.b.t. onafhankelijkheid en proportionaliteit. De conclusies en aanbevelingen zijn getoetst aan de verwachte waarde van de locatie en aan de verhouding tot de bestaande en de te verwachten verstoring van het bodemarchief. Indien deze toetsing leidt tot aanbevelingen om het rapport te verbeteren, hebben deze aanbevelingen alleen betrekking op meetbare kwaliteitsaspecten en niet op zaken die binnen het domein van de integriteit en wetenschappelijke verantwoordelijkheid van de rapporteur vallen. Selectie- en beleidsadviezen van de toetser zijn onderscheiden van die van de auteur van het rapport.

Bij de toetsing is – waar nodig – gebruik gemaakt van de volgende documenten:

- Gemeentelijke erfgoed- en archeologiekaarten
- Gemeentelijk archeologie- en erfgoedbeleid
- Minimale richtlijnen t.b.v. (de rapportage van) een archeologisch onderzoek in Noord-Brabant (april 2011)
- Regionale en Nationale Onderzoeksagenda Archeologie
- Gemeentelijke erfgoedmeetlat
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en 3.3
- Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving
- Leidraad Archeologisch Onderzoek Beekdalen
- Leidraad Proefsleuvenonderzoek
- Leidraad IVO Karterend Booronderzoek
- Leidraad Standaard archeologische monitoring
- Kennisdocument “Optimale strategieën voor het opsporen van Steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek. Een statistisch perspectief”
- Checklist SIKB beoordeling IVO verkennend, karterend en waarderend
- Checklist SIKB beoordeling PvE
- Literatuur m.b.t. de regio voor zover die aanwezig is in de bibliotheek van het Archeologisch Centrum in Eindhoven
- Gedragscode van de Vereniging van Nederlandse Archeologen